

ELEŞTİREL OKURYAZARLIKLIL İLİŞKİLENDİRİLMİŞ TÜRKÇE DERSLERİYLE İLGİLİ ÖĞRENCİ ALGI VE GÖRÜŞLERİ¹

Aziz KILINÇ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, akilinc@comu.edu.tr

Önder POTUR

Mehmetçik Ortaokulu, Altıeylül, Balıkesir, onderpotur@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada, Türkçe derslerinin eleştirel okuryazarlık eğitimi ile ilişkilendirilmesine yönelik geliştirilen paket programın eylem araştırması yaklaşımı doğrultusunda uygulanması sürecine yönelik öğrencilerin algı ve görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Eleştirel okuryazarlık eğitimi ile ilişkilendirilmiş Türkçe dersleri ile ilgili bir kılavuz kitap, ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabından oluşan bir paket program hazırlanarak uzman görüşleri doğrultusunda son şekli verilmiştir. Araştırmanın uygulaması Balıkesir il merkezinde bulunan Mehmetçik Ortaokulunun 6/F sınıfında 8 haftalık sürede gerçekleştirilmiştir. Uygulama sürecinde verilerin toplanması amacıyla araştırmacı günlüğü, öğrenci günlüğü, öğrenci etkinlik dosyası, video kaydı, ses kaydı, gözlem ve görüşme olmak üzere 7 farklı nitel veri toplama aracı kullanılmıştır. Toplanan verilerin içerik analizi yapılarak verilerin kodlanması, temaların bulunması ve düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması işlemleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma neticesinde, öğrencilerin geliştirilen paket programa göre gerçekleştirilen eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe derslerinde sorgulama yaptıklarına ve öğrendiklerini günlük hayatta da kullanabileceklerine yönelik düşüncelerini ifade ettikleri, öğretim süreci içerisindeki görsel metinlere ilgi duydukları ve uygulama sürecindeki Türkçe derslerini eğlenceli buldukları anlaşılmıştır.

Arahtar Kelimeler: Türkçe Eğitimi, Eleştirel Pedagoji, Eleştirel Okuryazarlık Eğitimi.

STUDENTS' PERCEPTION AND REMARK TOWARDS TURKISH CLASSES WHICH ARE ASSOCIATED WITH CRITICAL LITERACY

Abstract

In this study, it has been aimed to specify students' perception and remark towards the process of implementation of the package program in line with the activity research approach which has been developed for Turkish classes to be associated with critical literacy instruction. A package program composed of a guidebook about Turkish classes associated with critical literacy instruction, a textbook and a student workbook has been arranged and finalized in accordance with the expert opinion. The implementation of the research has lasted for eight weeks and it has been taken place at the classroom 6/F in Mehmetçik Secondary School which is located in the city center of Balıkesir. In an aim to collect data throughout the implementation process; researcher journal, student journal, student portfolio, video record, voice record, observation and interview have been used as seven different qualitative data gathering instruments. Following the data collection; the processes of content analysis and data coding, finding and arranging the theme, identifying and interpreting the findings have been carried out. As a result of this research, it has been understood that the students inquire during the Turkish classes which have been associated with critical literacy and which have been implemented according to the package program. It has also been understood that the students state that they will be able to use what they have learnt in everyday life. Students state that in the process of instruction they are interested in visual texts and it has been understood that they find these Turkish classes entertaining.

Key Words: Turkish education, critical pedagogy, critical literacy instruction.

¹ Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında gerçekleştirilen "Ortaokul Türkçe Derslerinde Eleştirel Okuryazarlık Eğitimi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Giriş

Türkçe eğitiminin temel amacı anlama ve anlatma öğrenme alanları altında okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini öğrencilere kazandırmaktır. Türkçe dersinin işleniş sürecinde bu dört becerinin öğrenciye kazandırılması çerçevesinde etkinlikler ve uygulamalar yapılmaktadır (Sever, Kaya ve Aslan, 2006, s. 13). Bu temel dil becerileri öğrencileri sınıf ve okul ortamından hareketle sosyal hayata hazırlayan beceriler olarak tanımlanabilir. Yazılı bir metnin okunması ve kavranması; sınıf ve toplum ortamında dinleme becerisinin kazandırılması, duygu ve düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak ifade edebilmesi temel dil becerilerinin kazandırılmasına yönelik başlıca kazanımlardır (Öz, 2003; Yıldız, Okur, Arı ve Yılmaz 2010). Ana dili öğretimi çerçevesinde gerçekleştirilen Türkçe dersleri bu becerilerin kazandırılması ve hayata geçirilmesi bakımından önemli bir yere sahiptir.

Türkçe derslerinde öğrencilerin okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesinde kullanılan uygulama, yöntem, teknik ve etkinliklerin geçerliliği, eğitim ve öğretime katkısı her zaman sorgulanmış ve bu uygulamalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Okunan her metin, yapılan her etkinlik öğrencinin temel dil becerilerini geliştirmesi için kullanılmıştır (Güneş, 2013; Kırkkılıç ve Akyol, 2013; Nuhoglu, 2007; Tazebay ve Çelenk, 2008). Ancak yapılan araştırmalar ve içinde bulunduğumuz eğitim ortamına baktığımızda becerilerin kazandırılmasında bazı eksikliklerin olduğu anlaşılmaktadır. Bu eksiklikleri gidermek amacıyla bazı ülkelerde uygulanan eğitim ve öğretim yaklaşımlarının ve kuramlarının ele alınması ve uygulanmasına yönelik çalışmaların başlaması gerekir (Güneş, 2013; Tüzel, 2012). Türkçe derslerinde de farklı bir kuram olarak eleştirel okuryazarlık kuramından yararlanılması uygun olacaktır.

Eleştirel okuryazarlık, batı düşüncesinde ve sosyal aktivizmde zengin bir temele sahiptir fakat yine de tek bir düşünce topluluğunu temsil etmez. Sosyokültürel eleştirel okuryazarlık bakış açısı, eleştirel pedagoji ve Paulo Freire'nin düşünceleri eleştirel okuryazarlığın temelini oluşturan unsurlar olarak kabul edilebilir. Eleştirel okuryazarlık; okuryazarlığı öğretmede bir yaklaşım olduğu kadar bilginin eleştirel alıcısı ve kullanıcısı olma yolunda bize ve öğrencilerimize metinle ve hayattla, onu bildiğimiz ölçüde meydan okumayı sağlayan bir dizi beceri, eğilim ve stratejilerdir (McLaughlin ve DeVoogd, 2004a). Bu beceri ve stratejiler öğrencinin metinden hareketle hayata yönelik eleştirel bir bakış açısı kazanmasını sağlamaktadır.

Comber (2001)'e göre eleştirel okuryazarlık; okuldaki ve dünyadaki yaşamı sürdürmek, ayrıcalık ve adaletsizliği sorgulamak için dilin güçlü şekillerde kullanılmasıdır. McLaughlin ve DeVoogd, (2004a, s. 4) eleştirel okuryazarlığın ikincil tahmin etmeyi, kabul görülen meyle karşı okumayı, zor ve daha zor sorular sormayı, metnin altında yatan şeyi, arkasındakini ve gerisindekini görmeyi, bu metnin kimin adına ve isteklerine göre bizim ve diğerlerinin üzerinde güç kurup kullandıklarını görmeyi ve adlandırmayı içerdiğini iddia eder. Ciardiello'ün (2004) de belirttiği gibi eleştirel okuryazarlık, öğrenciye veya okuyucuya eleştirel bir farkındalık geliştirmesinde yardımcı olan bir dizi uygulama ve yurttaşlık becerileridir. Bu

farkındalık, metinlerin belirli görüşleri sustururken diğerlerini öne çıkardığı unsurlardır.

Eleştirel okuryazarlık, eleştirel pedagoji kuramı içerisinde bireylerin ve öğrencilerin okuma ve yazma bilmelerinden ziyade okuma, yazma, düşünme ve tepkide bulunma kavramlarını içeren bir okuryazarlık çeşididir. Sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yönleriyle birlikte bireylerin ve öğrencilerin okuma ve yazma kavramları içerisinde dönüt vermesini ve eleştirmesini içeren bir yapıdır. Eleştirel okuryazarlığa göre okuryazar olmak, sadece harfleri tanımak değil, sözcükleri ve dünyayı anlamaktır (Freire ve Macedo, 1998, s. 15). Sınıf içerisindeki öğretim süreci, öğrenci ile hayat arasında eleştirel bir bağ kurmalıdır.

Eleştirel okuryazarlık, eleştirel pedagojinin sınıf ortamına taşınmış halidir. Özgür, demokrat, eşitlik ve adalete değer veren bireyler yetiştirmek ister (McLaren, 2011). Alanyazın taramasında ABD, Kanada ve Avustralya'da ana sınıftan üniversiteye kadar eğitim ve öğretim ortamlarında kullanılan eleştirel okuryazarlık eğitiminin, daha çok ana dili öğretimi dersleriyle birlikte işlendiği tespit edilmiştir. Dil sanatları sınıfında belirli ilke, yöntem, teknik ve sorular çerçevesinde yapılan eleştirel okuryazarlığın, ana dili öğretimi derslerine olumlu katkı yaptığı belirlenmiştir (McLaughlin ve DeVoogd, 2004b). Dil sanatları sınıflarında yapılan bu eleştirel okuryazarlık derslerinin aynı zamanda okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin kazandırılmasına katkı sağladığı belirtilmiştir.

Eleştirel okuryazarlık kuramının gelişimi sürecinde ortaya çıkan belirli ilkeleri bulunmaktadır. Lewison, Flint ve Van Sluys eleştirel okuryazarlık ilkelerini şu şekilde belirtmişlerdir (McLaughlin ve DeVoogd, 2004a):

- Yaygın olarak bilinen ve kabul gören ortak varsayımlara ve değerlere meydan okuma
- Çok yönlü bakış açıları kullanma ve metinde yer verilmeyen veya çekinik kalmış olan şeyleri hayal etme
- Özellikle güç açısından farklılıkları içeren ilişkileri inceleme
- Toplumsal adalet için harekete geçmek amacıyla okuryazarlık uygulamalarını kullanma ve yansıma

Bu maddelere baktığımızda eleştirel okuryazarlık için temel ve vazgeçilmez ilkeler vardır. Eleştirel okuryazarlık ilk olarak meydan okumayı ve karşı koymayı düşünür. İkinci olarak çok taraflı düşünme ve metinde yazarın gizlediği veya önem vermediği hususları ortaya çıkarmak önemlidir. Metindeki güçlü ve güçsüzü belirlemek ve anlamak, buna göre konum almak yine eleştirel okuryazarlığın önemli bir aşamasıdır. Harekete geçmek, gerçek hayata yönelik eylemde bulunmak eleştirel okuryazarlık eğitimi için ulaşılması gereken hedefler olarak kabul edilmiştir.

Eleştirel okuryazarlık becerilerinin bütüncü bir açıdan öğretilmesinde çoklu bakış açılarına göre düzenlenmiş öğretim ortamının önemli bir yeri vardır. Daha önce hiç bir metni sorgulamaya, yazarın bakış açısını çözümlenmeye veya farklı bakış açılarını keşfetmeye teşvik edilmeyen öğrenciler bir metin parçasıyla karşılaştığında pasif bir duruş sergileyebilir. Simpson (1996), hikâyelerin gerçekliğin yansımaları olmadığını fakat belirli bir görüş ile söyleyerek gerçekliğin

seçici versiyonları olduğunu belirtir. Bu durumda dilin, görüş açısının ve diğer okuryazarlık araçlarının kullanımıyla yazar okuyucuyu bir hikâyeye belirli yollarla yanıt vermesi için konumlandırır. Metinleri birleştirerek, alternatif sonlar oluşturarak, rol alarak ve rolüne prova yaparak sınıfta eleştirel metin çözümlemesi yapılabilir. Böyle bir ders işlenişi, metne çoklu bakış açılarından bakmak için öğrencilere olanak sağlar. Öğretmen öğrencilere aşağıdaki öğretim süreci içerisinde bilgi sunarak eleştirel okuryazarlık ortamı oluşturabilir (Adams ve Campagna, 1995'ten akt. Gregory ve Cahill, 2009):

- Dâhil etme
- Tahmin
- Çözümleme
- Yeniden yapılandırma
- Harekete geçme

Çoklu bakış açılarının ilk aşaması olan dâhil etme aşamasında öğretmen metinler vasıtasıyla sunulan durumlara farklı bakış açılarıyla bakarak öğrencileri eleştirel konuşmaya dâhil olmaları için teşvik eder. Tahmin aşamasında ise öğretmen öğrencileri metni sorgulamaya yönelik hazırlar ve çözümleme aşamasından önce öğrenciye rehberlik eder. Çözümleme aşamasında ise öğrenciler çözümlemeyle uğraşmaya başladıklarında, dâhil etme aşamasında keşfedilen metni bu kez tahmin aşamasında oluşturulan eleştirel sorularla metni yeniden ele alırlar. Bu aşamada metin üzerinde derin bir sorgulama yapılır. Yeniden yapılandırma aşaması boyunca öğrenciler bakış açılarının eşitliği veya daha önceden bastırılmış bir bakış açısına ses vermeyi destekleyen yeni bir metin oluşturmaya teşvik edilir. Eğer tartışma, öğrenciler arasında güçlü duyguları harekete geçirdiyse, metnin yazarına mektup yazma, toplum projeleri düzenleme ya da okul içerisinde alternatif bakış açılarını destekleme şeklinde harekete geçme fırsatları oluşturulur.

Behrman (2006), eleştirel okuryazarlık derslerinde kullanılan başlıca yöntemleri şu şekilde ifade etmiştir:

Tamamlayıcı Metinler Okuma: Ders ortamında klasik ders kitaplarına ilave olarak öğrenciyi topluma hazırlayacak internet kaynakları, televizyon programları ve reklamlardan yararlanır.

Çok Yönlü Metinler Okuma: Aynı konu üzerine yazılmış farklı yazarların eserlerini okuyan ve inceleyen öğrencinin konunun içeriğini ve yazarların farklı bakış açılarını kavraması amaçlanır.

Karşı Koyan Bir Bakış Açısı ile Okuma: Karşı koyan bir bakış açısıyla öğrencinin bir metin tarafından öne sürülen fikirler üzerine düşünebilmesi ve üstün gelen değer veya anlamı yeniden oluşturabilmesi sağlanır.

Karşıt Metinler Oluşturma: Öğrenciler okudukları bir metni yeniden değerlendirirler ve zıt fikirler içeren yeni ve alternatif metinler oluştururlar.

Öğrencinin Seçmesi İçin Fırsatlar Tanıma: Öğrenciler seçtikleri kitapları okurlar ve incelerler, bu inceleme esnasında yazarın hangi fikirleri ön plana aldığını tespit ederler.

Toplumsal Eylem Takınma: Öğrenciler ders ortamında elde ettikleri bilgi ve beceriyi toplumu daha iyi tanımak ve yönlendirmek için sınıf dışına çeşitli uygulama ve faaliyetlerle taşırlar.

Kitap, gazete, dergi, TV, internet vb. yazılı ve görsel iletişim araçları bir yandan insanların yaşamlarını kolaylaştırırken bir yandan da insanların gereksiz, yanlış, eksik bilgiye maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Bundan dolayı insanların dışarıdan aldığı bilgiyi olduğu gibi almaması gerekir. Bilginin sorgulanması, eleştirilmesi, doğruluğunun araştırılması gerekmektedir. Bu süreçte eleştirel okuryazarlık önemli bir yere sahiptir (Özensoy, 2012). Eleştirel okuryazarlık, her zaman eleştirel algılamayı, yorumu ve okunan şeyin yeniden yazılmasını gerektirmektedir.

Günümüzde öğrenciler; internet yoluyla, kitaplar ve elektronik oyunlarla, kitle iletişim araçları vasıtasıyla sürekli bir fikir ve bilgi akışıyla karşı karşıya kalmaktadır. Daha küçük sınıflardan itibaren sürekli değişen ve gelişen bir metin çeşitliliğiyle karşılaşmaktadırlar. Dikkatlerini nereye yönelteceklerini, mesajı nasıl yorumlayacaklarını ve bilgiyi doğru şekilde nasıl kullanacaklarını belirlemek için becerilere gereksinim duymaktadırlar (Ministry of Education of Ontario, 2006). Yazılı veya görsel olarak edinilen bu bilgiye eleştirel olarak yaklaşmak ve doğru yorumu yapabilmek için eleştirel okuryazarlık becerilerine ihtiyaç vardır.

Dünyadaki güç odakları; özellikle medya aracılığı ile insanları istedikleri gibi yönlendirmekte ve yazılı, sözlü, görsel ve çoklu ortam metinlerini bunun için bir araç olarak kullanmaktadır. Eğitim süreci, bu yazılı ve görsel ortamların sağlıklı bir şekilde kullanılması açısından önemli bir yere sahiptir. Eğitim sürecinde gerçekleştirilecek eleştirel okuryazarlık uygulamaları ile öğrencinin okuduğunu, yazdığını ve gördüğünü daha fazla sorgulaması sağlanacaktır. Metinlere farklı bakış açıları getirerek, metinlerdeki derin anlamları ortaya çıkararak yeniden bir yorum getirmenin önünü açacaklardır (Dal, 2012). Bunun neticesinde eleştirel okuryazar öğrenciler, kendi deneyimleri, değerleri ve görüşleriyle okuduklarını ve yazarın amacını değerlendirme fırsatı bulacaklardır.

Eleştirel düşünemeyen, okuyamayan ve yazamayan öğrenciler, sosyal ve kültürel hayata tam olarak anlam veremeyecektir. Eleştirilmeyen hiçbir şey kendi önemini ve gücünü koruyamayacağından toplumda pasif kişilikler ortaya çıkacaktır. İşte bu pasif kişilikleri önlemek için öğrencilere eleştirel okuryazarlık kuramı çerçevesinde eğitim verilmelidir. Eleştirel okuryazarlık kuramı, okuma ve yazmayı sadece harfleri ve sesleri tanımak olarak değil; okumak, düşünmek, tepkide bulunmak ve eleştirmek düzeyinde algılar ve kabul eder (Freire, 2003). Bu açıdan bakıldığında Türkçe derslerinde eleştirel okuryazarlık kuramından faydalanmak ve bu konuda araştırmalar yapmak gerekmektedir.

Alan yazın taramasından hareketle eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilen Türkçe derslerinin, öğrencilerin üretken ve aktif vatandaş haline gelmeleri açısından önemli bir görevi yerine getireceği anlaşılmaktadır. Bunun için sıradanlaşmış ve geleneksel hale gelmiş Türkçe derslerinin dışına çıkılarak öğrencilerin hayatlarındaki eşitsizliğin, adaletsizliğin ve güçlünün farkına varıp karşı koymaları amacıyla okuma,

dinleme, konuşma ve yazma becerilerini geliştirecek eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe derslerine ihtiyaç bulunmaktadır (Potur, 2014). Bu sebeple bu araştırmada “Eleştirel okuryazarlık eğitimi ile Türkçe derslerinin ilişkilendirilmesine yönelik hazırlanan paket programın Türkçe derslerindeki öğretimine ilişkin öğrencilerin algı ve görüşleri nasıldır?” sorusuna cevap aranmıştır.

Yöntem

Model

Bu araştırma öğrencilerin eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe derslerine ilişkin algı ve görüşlerini belirlemeye yönelik nitel bir çalışmadır. Bu çalışmada, eylem araştırması deseni kullanılmıştır. Bu modelin tercih edilmesinde, araştırmacının uygulamada değişiklik yaparak çözüm üretme arayışı içerisinde olması ve eylem araştırmasının araştırmacıyı da sürece dâhil eden, süreç içerisinde araştırmacının kendisini geliştirmesine fırsat sağlayan yapısı etkili olmuştur. Eylem araştırmasının başlıca özelliklerini şu şekilde sıralanmak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2011): Uygulamaya yönelik problemin tespit edilmesi, tespit edilen probleme ilişkin bir çözüm önerisinin geliştirilmesi ve araştırma ortamında değişiklik yapılarak önerilerin uygulanması ve geliştirmesi.

Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcıları Balıkesir ili merkezinde bulunan Mehmetçik Ortaokulu 6/F sınıfındaki 18 kız ve 15 erkek öğrenci olmak üzere 33 öğrenci, araştırmacılar, öğrenci velileri, sınıf rehber öğretmeni ve geçerlik komitesi üyelerinden oluşmaktadır. Katılımcıların isimleri bilimsel araştırma etiğine uygun olarak değiştirilerek kullanılmıştır. Araştırmaya katılım konusunda gönüllülük esas alınmıştır. Uygulamanın başlangıcında sınıftaki öğrencilere, araştırmanın konusu, kapsamı ve önemi hakkında bilgi verilmiştir. 6/F sınıfı öğrenci velileriyle uygulamanın başlangıcında bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda araştırmacılar, velilere kendilerini tanıtır ve yapılacak planlanan araştırma hakkında bilgi vermişler ve istekli olanlardan yazılı izin almışlardır. Aynı toplantıda, uygulama sürecinden önce doldurulan öğrenci kişisel bilgi formlarına göre belirlenen 9 anahtar katılımcı öğrencinin velileriyle uygulama sürecinde çocuklarının evdeki davranışlarını gözlemlenmelerine yönelik görüşmeler yapılmıştır.

Öğretim Paketi Programı

Öğretim paketi, bu çalışma bağlamında “Türkçe eğitimi ile eleştirel okuryazarlık eğitiminin ilişkilendirilmesi ve uygulama yapılacak okulun yıllık planı doğrultusunda hazırlanan ve yalnızca gerçekleştirilecek uygulama sürecini kapsayan öğretmen kılavuz kitabı, ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabından oluşan paket” olarak tanımlanmaktadır. Öğretim paketi programı “Ne Kadar Reklam O Kadar Para, Hangi Haber Doğru, Eskici, Afişlerin Dünyası, Kim Ne Diyor, Nükleer Enerji Yararlı mı Zararlı mı, Sahte Bir Ekran, Gördüklerimize mi İnanalım Gerçeklere mi” başlıkları altında 8 etkinlikten oluşmuştur.

Öğretim paketinin hazırlanması sürecinde izlenen işlem adımları şunlardır:

• Türkçe dersi yıllık planının incelenerek ve uygulamanın yapılacağı tarihlerdeki tema ve kazanımların belirlenerek Öğretim Paketi taslağına yansıtılması.

• Eleştirel okuryazarlık eğitimine yönelik hangi kazanımların öğretim paketine dahil edileceğine karar verilmesi ve öğretim paketine yansıtılması.

• İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (MEB, 2006)'nda yer alan Türkçe Dersi Genel Amaçları, Temel Dil Becerilerinin Her Birine Ayrılacak Oranlar, Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler, Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler ve 6. Sınıflarda Yer Verilmesi Gereken Türler başlıkları altında yapılan açıklamalar doğrultusunda Öğretim Paketi içerisinde yer alan Öğretmen Kılavuz Kitabı'nın, Türkçe Ders Kitabı'nın ve Öğrenci Çalışma Kitabı'nın hazırlanarak Öğretim Paketi'nin ortaya konulması.

• Hazırlanan Öğretim Paketi'nin uzman görüşlerine (4'ü Türkçe Eğitimi, 1'i Eğitim Bilimleri olmak üzere 5 uzman) sunularak gerekli değişikliklerin yapılması.

• Öğretim Paketi'nin uygulanacağı, araştırmacılardan birinin görev yaptığı ortaokuldaki 3 Türkçe öğretmeniyle öğretim paketinin paylaşılarak görüşlerinin alınması ve bu doğrultuda pakete son şeklinin verilmesi.

Veri Toplama Araçları

Tablo 1: Veri Kaynaklarına Yönelik Kullanılan Veri Toplama Araçları

Veri Kaynakları		Veri Toplama Araçları			
Öğrenciler	Video kayıtları	Ses kayıtları	Etkinlik kâğıtları	Öğrenci günlüğü	Görüşme
Araştırmacı	Gözlem	Araştırmacı günlüğü	Video kayıtları		
Veliler	Görüşme	Ses kayıtları			
Sınıf Rehber Öğretmeni	Görüşme	Ses kayıtları			
Geçerlik Komitesi Üyeleri	Ses kayıtları				

Tablo 1 incelendiğinde araştırmanın merkezinde yer alan öğrencilerden elde edilen verilerin 5 farklı veri toplama aracı ile toplandığı görülmektedir. Araştırmacıdan ise gözlem, araştırmacı günlüğü ve video kayıtları olmak üzere 3 veri toplama aracı ile veri toplanması amaçlanmıştır. Öğrencilerden gelen verilerin desteklenmesi ve ortama ilişkin verilerin elde edilmesinde rol alan veliler ve sınıf rehber öğretmeninden ikişer, geçerlik komitesi üyelerinden ise 1 veri toplama aracı ile veri toplandığı görülmektedir. Video kaydı, ses kaydı, öğrenci günlüğü, araştırmacı günlüğü, öğrenci etkinlik dosyaları, görüşme ve gözlem olmak üzere araştırma sürecinde toplam 7 nitel veri toplama aracı kullanılmıştır. Araştırmada bu şekilde bir yol izlenerek veri toplama araçlarında ve bu araçların veri kaynaklarına dağılımında çeşitleme sağlanmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen verilerin analizi Yıldırım ve Şimşek'in (2011, s. 227-240) ifade ettiği nitel veri analizi aşamalarına göre gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi; verilerin yazıya dökülmesi, analiz öncesinde gruplandırılması, kodlanması, temaların belirlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamaları ile gerçekleştirilmiştir. Veri analizinin bütün aşamalarında araştırmacıların analiz ve değerlendirmesi en az yüksek lisans düzeyinde nitel araştırma dersi almış 3 Türkçe Eğitimi uzmanından oluşan Geçerlik Komitesi üyeleri tarafından kontrol edilmiş ve komite üyelerinin görüşleri doğrultusunda analiz gerçekleştirilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bu çalışmada geçerlik ve güvenirliliği sağlamak için Lincoln ve Guba (1985)'in ifade ettiği inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve teyit edilebilirlik kavramları esas alınmıştır (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 264-272). Araştırma süreci içerisinde derinlik odaklı veri toplama stratejisine uygun olarak araştırmacının doğasına ve ortamına uygun mümkün olduğu kadar çok veri toplama aracı kullanılmaya çalışılmıştır. Araştırma süreci içerisinde katılımcı veri çeşitlenmesine yönelik 5 farklı katılımcıya yer verilmiştir. Yöntem çeşitlenmesine yönelik ise 7 farklı veri toplama aracı kullanılarak araştırma verilerinin betimlenmesinde veri çeşitlenmesine başvurulmuştur. Bu katılımcı ve yöntem çeşitlenmesinden araştırmacının inandırıcılığını arttırmak amacıyla araştırmacının bulgu ve yorumlarının değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Araştırma sürecinde veri kaynaklarının belirlenmesi, veri toplama araçlarının tespiti, paket programın hazırlanması, uygulamanın gerçekleştirilmesi, verilerin düzenlenmesi, analiz edilmesi ve yorumlanması aşamalarında Geçerlik Komitesindeki uzmanların görüşleri alınmıştır. Araştırmacının Bulgular ve Yorum bölümündeki tema başlıkları altında ilgili tema ile ilgili veri çeşitlenmesi yapılarak ulaşılan sonuçların teyit edilmesi amaçlanmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmacının nitel verilerinin sunumunda, gerçekleştirilen içerik analizi sonucunda ortaya çıkan tema tablosu esas alınmıştır. Uygulanan öğretime yönelik öğrenci algı ve görüşlerini, yapılan içerik analizine göre Tablo 2'de görüldüğü gibi 4 tema altında incelemesine karar verilmiştir:

Tablo 2: Tema Tablosu

Öğrenci Algı ve Görüşlerine İlişkin Temalar

Sorgulama

Günlük hayatta kullanma

Görsel metne ilgi

Eğlenceli ders ortamı

Araştırmacının bu bölümünde geliştirilen paket program doğrultusunda 8 haftalık uygulama sürecinde gerçekleştirilen Türkçe derslerinin öğrenci algı ve görüşlerine ilişkin tema başlıkları altında betimlemesi sunulmuştur. Bu betimleme

gerçekleştirilirken veri toplama araçları ile araştırma sürecinde elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

Sorgulama

Araştırmanın uygulama sürecinde öğrenciler; okudukları, izledikleri ve dinledikleri metinleri sorguladıklarını, çeşitli yorumlar getirdiklerini ve eleştirdiklerini dile getirmişlerdir. Araştırma sürecinde yapılan öğretime yönelik öğrenciler sorgulama ve eleştiri yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Uygulama sürecinin 1. haftasında işlenen “Ne Kadar Reklam O Kadar Para” adlı etkinlik sürecinde 6/F sınıfı öğrencilerinden Türkçe dersine karşı ilgili bir öğrenci olan Eda, öğrenci günlüğünde bu dersin kendisi için öğretici olduğunu dile getirmiştir:

Reklamlarla ilgili birçok bilgi öğrendim. Reklamlar insanları bence yanıltıyor. Reklamlara bakarken alt yazılarına dikkat etmemizi ve reklamları sorgulamayı öğrendim. Bunu araba ve banka reklamlarında da kullanacağım. Reklamlara karşı daha çok dikkatli olmalıyız. (Eda, öğrenci günlüğü)

Uygulama sürecinin 2. haftasında işlenen “Hangi Haber Doğru” adlı etkinlik sürecinde 6/F sınıfı öğrencilerinden Sude’nin öğrenci günlüğünde ise şu düşüncelere yer verilmiştir:

Bugünkü derste bazı gazetelerin yalan, bazı gazetelerin doğru söylediğini öğrendim. Bugün öğrendiğim bilgiler işime yarayacak çünkü doğru haberi bulmak için bir gazete değil, birkaç gazete okuyacağım. Bugünkü dersimizde genel olarak sorgulama ve eleştiri yaptık. Kendimi bilinçli bir öğrenci olarak hissediyorum. Bu dersleri eğlenceli buldum. (Sude, öğrenci günlüğü)

Uygulama sürecinin 4. haftasında “Afişlerin Dünyası” adlı etkinlik sürecinde 6/F sınıfının başarılı öğrencilerinden Zehra’nın bu etkinlik ile ilgili düşünceleri öğrenci günlüğüne şu şekilde yansımıştır:

Afişlerin resimlerden çok daha fazla anlam içerdiğini öğrendim. Bu derste öğrendiklerim afişleri sorgularken ve yorumlarken işime yarayabilir. Bu dersin afişlerin birden fazla şeyi anlattığını bilmemiz için öğretildiğini düşünüyorum. Bu derste görsellerin çok olması hoşuma gitti. Yeni şeyler öğrenmek ve eleştirmek beni mutlu etti. (Zehra, öğrenci günlüğü)

Uygulama sürecinin 5. haftasında “Kim Ne Diyor” etkinliğinin işlenmesi sürecinde 6/F sınıfının başarılı öğrencilerinden Deniz ise öğrenci günlüğünde bu derste eleştirmeyi öğrendiğini dile getirmiştir:

Bu haftaki derslerde diyalogları ve paragrafları sorgulamayı ve eleştirmeyi öğrendim. Böyle dersler yaşamımda daha fazla eleştiri yapmamı sağlayabilir. Öğrendiğim şeylerin bana yaşamımda işe yaraması için öğretildiğini düşünüyorum. (Deniz, öğrenci günlüğü)

Uygulama sürecinin 6. Haftasında “Nükleer Enerji Yararlı mı Zararlı mı” adlı etkinliğin işleniş sürecinde 6/F sınıfı öğrencilerinden Gönül ise bu derste sorgulamayı ve tartışmayı öğrendiğine dair düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

Bu derste nükleer enerjinin Dünya'ya yararlarını ve zararlarını öğrendim ve bu derste tartışmayı ve sorgulamayı öğrendim. Nükleer santrallerle ilgili daha fazla bilgi edindiğimi düşünüyorum. Çok mutluyum. Bu konuda beni çeken bir şey var. (Gönül, öğrenci günlüğü)

6/F sınıf öğretmeni Burak Bey ise öğrencilerde gerçekleşen değişimi uygulama sürecinin 8. haftasında öğrencilerle ilgili hazırladığı odak grup görüşmesi raporunda şöyle dile getirmiştir:

Öğrenciler, araştırma derslerinin kendilerine eleştirmeyi ve sorgulamayı öğrettiğini söylediler. Konuların çoğunun gerçek hayatla bağlantılı olduğunu, günlük hayatta bu konularla ilgili öğrendiklerini daha rahat kullanabileceklerini ifade ettiler. Öğrenciler ayrıca bilmedikleri birçok şeyi araştırma sayesinde öğrendiklerini söylediler. Araştırmanın en güzel tarafının eleştiri yönümüzü geliştirmesi ve bilgilerimizi arttırması olduğunu belirttiler. (sınıf rehber öğretmeni odak grup görüşmesi)

Uygulama süreci içerisinde öğrencilerin yapılan etkinliklere yönelik sorgulama yaptıklarını ve eleştirmeyi öğrendiklerine dair veriler elde edilmiştir. Bu verilerden bir tanesi de anahtar katılımcı öğrencilerden elde edilen verilerdir. Anahtar katılımcı öğrencilerle uygulama sürecinin sonunda yapılan görüşmelerde öğrencilerden İsmail ve Umut düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

Araştırmacı: Araştırma ile ilgili yapmış olduğumuz yeni Türkçe dersleri size yararlı oldu mu? Yeni Türkçe dersleri size neler öğretti?

İsmail: Reklamlara dikkatle bakacağımızı, sorgulayacağımızı ve reklamların insanları farklı yönde etkilediklerini öğrendik.

Yusuf: Birçok şey öğrendik hocam. Örneğin reklamları sorgulamayı öğrendik. Reklamlara artık daha dikkatli bakıyorum. Ben geçen fark ettim bir banka reklamında alttan geçen yazılarda hep kötölemiş, üstte hep şenlik yani. Altta küçük ve bulanık harfler vardı.

Hamza: Şu kadar faiz, şu kadar dosya masrafı hep küçük yazılarla geçiyor hocam. Bu işlediğimiz dersler ileride de işimize yarayabilir. (anahtar katılımcı öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşme)

Uygulama sürecinin sonunda yapılan veli toplantısında öğrenci velileri öğrencilere dair yaptıkları bazı gözlemleri dile getirmişlerdir. 6/F sınıfı öğrencilerinden Ayhan'ın babası Murat Bey, uygulama süreci ve öğrencisi ile ilgili görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Araştırmanın çok olumlu olduğunu düşünüyorum. Hem öğrenciler hem bizim için faydalı bir araştırma oldu. Çocuklarımızın gelişmeleri ve kendilerini geliştirmeleri açısından da son derece yapıcıydı. Ayhan, reklamlarda veya dizilerde olumlu veya olumsuz yorumlar ve sorgulamalar yapmaya başladı. Fikirlerini bizimle paylaştı. Bazı konularda aile içindeki görüşünü rahat bir şekilde "Bence böyle olması gerekiyor" diyerek sorguladı. Kendine özgüven geldiğini gördüm. (Murat Bey, veli görüşmesi)

Araştırma sürecinde elde edilen verilere göre uygulama süreci içerisinde yapılan etkinliklerde öğrencilerin okudukları, izledikleri ve dinledikleri metinleri sorguladıklarına yönelik ifadeler kullandıkları anlaşılmaktadır.

Günlük hayatta kullanma

Araştırma sürecinde öğrencilerin algı ve görüşleri ile ilgili yapılan içerik analizinde tespit edilen bir başka veri kaynağı ise öğrencilerin uygulama derslerinden öğrendiklerini günlük hayatta kullanılıp kullanılmayacağı hakkındaki algı ve görüşleri olmuştur. Yapılan içerik analizinden de anlaşılacağı üzere veri setinin önemli bir bölümünde öğrencilerin uygulama derslerindeki konuların günlük hayatla ilişkili olduğunu ve öğrendiklerini günlük hayatta kullanabileceklerini ifade ettikleri gözlemlenmiştir.

Uygulama sürecinin başında gerçekleştirilen anahtar katılımcı öğrenci görüşmelerinde öğrencilerin Türkçe dersinin günlük hayatta kullanılmasına dair ders, sınav, dil bilgisi odaklı cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Bu durumun okullarımızdaki Türkçe derslerinin gerçek hayatta bağlantısının zayıf olduğunu düşündüren bir veri olduğu söylenebilir. Anahtar katılımcı öğrencilerden Serpil, Hamza ve İsmail’le araştırma sürecinin başında yapılan görüşmede “*Türkçe dersinde öğrendiklerini okul dışında, günlük yaşamın içinde nasıl kullanıyorsun?*” sorusuna verdikleri cevaplar bu durumu destekler niteliktedir:

Serpil: Güzel konuşma için kullanıyoruz, kompozisyon yarışmalarında kullanıyoruz ama Türkçeyi aslında fazla kullanmıyoruz ama yine de Türkçe dersini seviyorum. Yazım ve noktalama kurallarını diğer derslerde kullanıyoruz. İlerideki sınıflarda gireceğimiz sınavlar için dil bilgisi öğreniyoruz.

Hamza: Cümleleri devrik kullanmıyorum. Daha iyi konuşmaya çalışıyorum. Mesela Balıkesirlilerin bazıları geliyom, gidiyom diyor. Bu kelimeleri doğru kullanmaya çalışıyorum. Bir de test çözümede Türkçeyi kullanıyorum.

İsmail: Türkçe dersini okul dışında kullanmıyorum. Aklıma bir şey gelmiyor. Kullanmıyorum herhalde. Dil bilgisi bazen işe yarıyor. Sınavlarda dil bilgisi soruları çıkıyor.(anahtar katılımcı öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşme)

Uygulamanın 1. haftasında “Ne Kadar Reklam O Kadar Para” adlı etkinlik sürecinde öğrencilerin yapmış olduğu yazılı etkinliğe dair öğrencilerin bundan sonra kendileri reklam izlerken daha fazla dikkat edeceklerini içeren araştırmacı gözlemi araştırmacının günlüğünde şu şekilde ifade edilmiştir:

Uygulama sürecinin 4. dersinde öğrencilerden reklamlar üzerine düşüncelerinin ve bakış açılarının değişip değişmediği hakkında olan Etkinlik 3’teki yazma çalışmasını yaptırıldı. Bu etkinlikleri incelediğimde öğrencilerin reklamlar üzerine düşüncelerinde önemli bir değişiklik olduğunu fark ettim. Ben bundan sonra reklamları daha dikkatli izleyeceğim, Türkçe derslerini hep böyle işlese, bundan sonra reklamlara hemen kanmayacağım, meğer bizi aldatıyorlarmış gibi cümlelerle karşılaştım. Öğrenci günlüklerinde de benzer kavram ve cümleler vardı.(araştırmacı günlüğü)

Uygulama sürecinin 4. haftasında “Afişlerin Dünyası” adlı etkinlik süreci içerisinde 6/F sınıfının başarılı öğrencilerinden Gamze’nin öğrenci günlüğünde afişlerin günlük hayatta kullanılmasına dair şu ifadeler yer almıştır:

Bu derste afişlerin bize anlattıklarını ve afişte bulunan unsurları öğrendim. Öğrendiklerim, yaşamımda işime yarayabilir. Öğrendiklerimi gördüğüm afişlerde kullanabilirim. Çünkü afişler günlük hayatımızda hep gördüğümüz nesnelere. Bu derste ben en çok afişleri yorumlamaktan hoşlandım. Bu derste afişler hakkında oldukça şey öğrendim. (Gamze, öğrenci günlüğü)

Uygulama süreci içerisinde gerçekleştirilen anahtar katılımcı öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde öğrencilerin uygulama derslerinde öğrendiklerini günlük hayatta kullanabilecekleri ile ilgili düşüncelerini dile getirmişlerdir:

Araştırmacı: Araştırma ile ilgili yaptığımız Türkçe derslerinde öğrendiklerimizi günlük yaşamımızda kullanabilir miyiz? Örnek verir misiniz?

Hamza: Mesela reklamların ayrıntılarını öğrendik. Reklamları artık daha rahat ayırt edebiliriz. Reklamları daha eleştirel ve dikkatli izleyebiliriz. Afişler ile ilgili ne için yapmışlar, hata var mı? Nasıl yapılmalıydı? gibi yorumlayarak ayırt edebilme özelliğini kazandık.

Yusuf: Bence gazeteler daha bilgilendirici oldu. Mesela en az 2-3 gazete okumamız gerektiğini öğrendik. Bu bence de doğru. Okuduğumuz gazete örneklerinden de bu ortaya çıktı da zaten. Reklamlara artık daha dikkatli bakıyoruz.

İsmail: Reklamlarda çocukların, bebeklerin kullanıldığını öğrendik mesela. Gazetelerle ilgili her habere inanmayacağımızı öğrendik. Bunları kendi hayatımızda uygulayabiliriz. (anahtar katılımcı öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşme)

Uygulama sürecinin 7. haftasında “Sahte Bir Ekran” adlı etkinliğin işleniş sürecinde sınıfın başarılı öğrencilerinden Merve’nin öğrenci günlüğüne Facebook’un günlük yaşamda kullanılması ile ilgili şu ifadeler yer almıştır:

Ben bu derste Facebook’un zararları ve yararları olduğunu öğrendim. Yaptığımız etkinlikler yaşamımda işime yarayabilir. Çünkü Facebook’un zararları çok kötü. Öğrendiğim şeyler, bana bundan sonra Facebook’u nasıl kullanacağımı gösterdi. Ben bu derste en çok Facebook’un yararlarını beğendim. Ben bu derste en çok Facebook’un zararlarını beğenmedim. (Merve, öğrenci günlüğü)

Uygulama sürecinin 8. haftasında “Gördüklerimize mi İnanalım Gerçeklere mi” adlı “Ağustos Böceği ile Karınca” fablını sorgulayan öğrencilerden Eda, fabldan öğrendiğini günlük hayatta kullanabileceğine dair düşüncesini öğrenci günlüğünde şöyle dile getirmiştir:

Ben bu derste cimri olmayıp cömert olacağımızı öğrendim. Öğrendiklerim günlük hayatta işime yarayacak, yardımlaşmayı öğrendim, yardımlaşmamızda çok işimize yarayacak. Bu dersin davranışlarımızı kontrol etmemizi ve cömert olmamızı anlatmak için öğretildiğini düşünüyorum. Fabl

konusundan çok hoşlandım. Cömertliğin iyi olduğunu öğrendim. (Eda, öğrenci günlüğü)

Uygulama sürecinin sonunda anahtar katılımcı öğrenci velileri ile yapılan görüşmede Serpil'in annesi Mine Hanım, Serpil'de gözlemlendiği değişimi şu şekilde ifade etmiştir:

Araştırmayı çok başarılı ve faydalı buldum. Keşke her dönem böyle çalışma yapılırsa da çocuklarımızın ufku açılsın!.. Serpil, bazı konuları paylaştı bizimle; Facebook konusunda bizim karşı çıkmamızı şimdi mantıklı bulduğunu ve hak verdiğini söyledi. Araştırma sayesinde kızım daha çok hayatın içine girdi. Çevresiyle daha ilgili olmaya başladı. Size çok teşekkür ediyoruz. (Mine Hanım, anahtar katılımcı öğrenci velisi görüşmesi)

6/F sınıfının Türkçe dersine karşı ilgili öğrencilerinden Deniz, uygulama süreci sonunda yazdığı araştırma değerlendirme yazısında öğrendiklerini günlük hayatta kullanabileceğine dair düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bu 8 haftada çoğu hafta, hep mutlu, huzurlu ve keyifliydim. Araştırma derslerinde kısaca görsel ve eleştirme oranı arttı. Araştırma derslerinde öğrendiklerimizi kullanabiliriz. Özellikle bazıları, mesela reklamları iyi ve kötü yanları ile gayet rahat bir şekilde eleştirebileceğiz. Araştırma derslerinden kavga etmeden tartışmasını, yorum yapmasını ve eleştirebilmesini öğrendim. Bu öğrendiklerim günlük yaşamımda çok işime yarayacak. (Deniz, araştırma değerlendirme yazısı)

Araştırma verilerinden hareketle öğrenciler, eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe dersi kazanımlarını kendi hayatlarında kullanabileceklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler, uygulama süreci içerisinde gerçekleştirilen etkinlik ve uygulamaları gerçek hayata uygun ve gerçek hayatta kullanılabilir bulmuşlardır. Bu durum, işlenen etkinlik içeriklerinin güncel olması ve eleştirel okuryazarlık eğitimi içerisindeki yeniden yapılandırma ve harekete geçme aşamaları ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Güncel bir konu eleştirel okuryazarlık aşamaları ile işlendiği takdirde öğrenciyi sınıf ortamından sosyal hayata yönlendirdiği anlaşılmaktadır.

Görsel metinlere ilgi

Araştırma verilerine yönelik yapılan içerik analizinde öğrencilerin görsel etkinliklere ve görsel metinlere yönelik ilgileri tespit edilmiştir. Görsel metinlerin kullanıldığı "Ne Kadar Reklam O Kadar Para", "Afişlerin Dünyası", "Sahte Bir Ekran", "Gördüklerimize mi İnanalım Gerçeklere mi" etkinliklerinde öğrencilerin derse olan ilgisi ve katkısı daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Uygulama sürecinin ilk haftasında "Ne Kadar Reklam O Kadar Para" etkinliğinin işleniş sürecinde araştırmacının öğrencilerin reklamlara gösterdikleri ilgi araştırmacı günlüğünde şu şekilde yansımıştır:

Görsel reklam filmleri üzerine yaptığımız ikinci derste öğrencilerin derse katılımı yine üst düzeydi. Reklam filmleri gösterilirken öğrenciler büyük bir dikkatle ve sessizlikle reklamı izlediler. Türkçe derslerine katılım her zaman bu sınıfta vardı ama bu derse katılım daha fazla oldu. Öğrenciler reklam filmlerine yönelik gözlemlerde bulunuyor, diğer reklamlardan örnekler

veriyor ve yönelttiğim eleştirel okuryazarlık soruları ile reklamın arka planını anlamaya çalışıyorlardı. Pınar Süt reklamı ve Pepsi reklamı üzerine yoğun ilgi oldu. (araştırmacı günlüğü)

Uygulama sürecinin 1. haftasında Gülşah'ın görsellerle Türkçe dersinin daha eğlenceli olduğuna dair duygu ve düşüncelerini öğrenci günlüğünde şöyle dile getirilmiştir:

Bu derste arkadaşlarımızın reklamlarla ilgili görüşlerini öğrendim. Bu dersin bizi bilinçlendirmek için yapıldığını düşünüyorum. Bu derste en çok Pepsi reklamından hoşlandım. Görsel izlediğim için mutluyum. Daha çok görsel, daha çok eğlence! (Gülşah, öğrenci günlüğü)

Uygulamanın 3. Haftasında Eskiçi etkinliğinin yazma etkinliklerine karşı biraz tepki gösteren 6/F sınıfı öğrencileri araştırmacının 4. haftada görsel üzerine etkinlik yapacaklarına dair bilgi vermesi öğrencileri memnun etmiştir:

Araştırmacı: Yazma derslerinin en fazla olduğu dersler bu haftadaki derslerdi, diyebilirim. Haftaya görsel bir konu olan afişlerle ilgili bir ders yapacağız. (Sınıftan sesli bir şekilde "Oley!" sesi duyulur. Görsel kelimesi sınıftaki öğrencilerin ilgisini çeker.) (15. uygulama dersi, video kaydı)

Uygulama sürecinin 4. haftasında gerçekleştirilen anahtar katılımcı öğrencilerle yapılan bir görüşmede Hamza, Yusuf ve Ayhan; görsel metinlere, reklamlara ve afişlere duydukları ilgiyi şöyle dile getirmişlerdir:

Araştırmacı: Araştırma ile ilgili yaptığımız etkinliklerden en fazla hangi etkinlikleri beğendiniz? Niçin?

Hamza: Benim video ve görsel çok olduğu için reklamlar daha çok hoşuma gitti. Görselde daha çok adapte oluyoruz, daha böyle zevkli geliyor. Başkasını bilmiyorum ama bana zevkli geliyor.

Yusuf: Hocam, bence de reklamlar, mesela bir Pepsi reklamı vardı. O reklam benim çok hoşuma gitmişti böyle. O reklamda her şeye cevap vermek istedim. ING reklamını da beğenmiştim.

Ayhan: Öğretmenim ben afişleri daha çok beğendim. Reklamlarda yeniden bir kâğıda çizme şansımız yoktu ama afişlerde kendi afişimizi oluşturduk bu benim hoşuma gitti. Gazete ve Eskiçi hikâyesinde de böyle bir şansımız yoktu. Bence en iyisi afişti. (anahtar katılımcı öğrencilerle yarı yapılandırılmış görüşme)

6/F sınıf öğretmeni Burak Bey, uygulama sürecinin 5. haftasında öğrencilerle gerçekleştirdiği odak grup görüşmesinde ise öğrencilerin görsel metinlere, reklamlara ve afişlere yönelik ilgilerini raporunda şu şekilde ifade etmiştir:

33 öğrencilik sınıftan 19 öğrenci en fazla reklamlarla ilgili olan uygulama derslerini beğendiklerini ifade ettiler. Reklamlarla ilgili yapılan derste kendilerini televizyon izler gibi hissettiklerini, reklamların görsel olması yorum yapmalarını kolaylaştırdığını dile getirdiler. 33 öğrencilik sınıfın hepsi afişlerle ilgili uygulama derslerini beğendiklerini dile getirdi. Öğrenciler afişleri yorumlamanın güzel olduğunu, renkli afişlerin dikkatlerini çektiğini, afişlerle ilgili birçok şey öğrendiklerini söylediler. Uyarı ve mesaj için

afişlerden daha çok etkilendiklerini ayrıca kendilerinin afiş yapmasından çok hoşlandıklarını ifade ettiler. (sınıf öğretmeni odak grup görüşmesi)

Uygulama sürecinin 7. haftasında işlenen “Sahte Bir Ekran” adlı etkinlikte öğrencilerin sorguladıkları karikatürlere yönelik ilgileri araştırmacı günlüğünde şu şekilde ifade edilmiştir:

Bugünkü uygulamanın 2. saatinde ise facebook üzerine hazırlanmış karikatürleri sorguladık. Karikatürlerin vermek istediği mesajı, karikatürün şekil ve biçim açısından incelenmesini ve karikatürdeki mesajın haklı ya da haksız yönlerini sorgulamayı içeren bir eleştirel okuryazarlık dersi yaptık. Öğrenciler görsel bir metin olan karikatürlerden hoşlandılar ve bu memnuniyetlerini sözlü olarak da dile getirdiler. (araştırmacı günlüğü)

Uygulama sürecinin 8. haftasında “Gördüklerimize mi İnanalım Gerçeklere mi” adlı etkinlik süreci içerisinde izlenen bir çizgi filminden hoşlandığını dile getiren İsmail’in öğrenci günlüğünde şu ifadeler yer almaktadır:

Bu derste çizgi filmlerin farklı yönlerdiğini öğrendim. Öğrendiklerimin hayatımda işe yarayacağını düşünüyorum. Çocuklarıma çizgi filmleri seçerek izletirim. Çizgi filmlerin seçerek izlenilmesi gerektiğini düşünüyorum. Johny Bravo’dan ve çizgi film izlemekten hoşlandım. (İsmail, öğrenci günlüğü)

Uygulama sürecinin sonunda 6/F sınıfı öğrencilerinden İrem’in yazmış olduğu araştırma değerlendirme yazısında görsel metinlere daha fazla ilgi duyduğuna dair ifadeleri yazısında şu şekilde belirtilmiştir:

Bana göre 8 hafta çok çabuk geçti. Ben kimi konuda hüzünlendim, sevindim yani kısacası bütün duyguları yaşadım. Benim en çok hoşuma giden reklamlar, afişler, facebook ve televizyon konuları oldu. Gazeteler, Eskici hikâyesi, diyalog sorgulama ve nükleer santraller hoşuma gitmedi. Benim için çok farklı derslerdi. Bir yandan görsel anlatım bir yandan videolu anlatım beni sevindirdi. Araştırma yararlı oldu. Bana hayata karşı gerçekleri ve korunmam gereken şeyleri öğretti. (İrem, araştırma değerlendirme yazısı)

Araştırma verilerinden elde edilen verilere göre eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe derslerinde işlenen görsel metinlerin öğrencilerin ilgisini diğer metinlere göre daha fazla çektiği anlaşılmaktadır. Günlük hayatın bir parçası haline gelen reklam, film, çizgi film ve internet ortamının eleştirel bir yaklaşımla izlenmesinin önemine burada dikkat çekmek gerekmektedir. Öğrencilerin üst düzey ilgi gösterdikleri bu görsel metinlere eleştirel yaklaşılmasına dair Türkçe ders müfredatında ve diğer ders müfredatlarında gerekli yenilik ve değişikliklerin yapılması uygun olacaktır.

Eğlenceli ders ortamı

Araştırma verilerinin içerik analizine tabi tutulmasıyla elde edilen verilerden biri öğrencilerin uygulama sürecindeki dersleri eğlenceli dersler olarak nitelendirmesi olmuştur. Öğrencilerin uygulama derslerine yönelik ilgilerinin üst düzeye çıktığı gözlemler olarak nitelendirebileceğimiz bu verilerde öğrencilerin araştırma derslerine yönelik olumlu duygu, düşünce ve davranışları yer almaktadır.

Uygulamanın 1. haftasında “Ne Kadar Reklam O Kadar Para” etkinliğinin işlenişinden sonra Gönül’ün uygulama derslerini çok güzel bulduğuna dair duygu ve düşünceleri öğrenci günlüğüne şu şekilde yansımıştır:

Bu derste reklamları ve bir görseli eleştirebilmeyi öğrendim. Efektler neler, hangi yüzler kullanılmış, bunları öğrendim. Reklamları eleştirmenin savunma hırslımı güçlendireceğini düşünüyorum. Öğretmenimizin izlettiği reklamlardan Pınar süt reklamından hoşlandım. Şu anda kendimi çok mutlu hissediyorum. Dersi böyle işlememiz çok güzel. Dersimiz çok eğlenceli geçti. (Gönül, öğrenci günlüğü)

Uygulama sürecinin 1. haftasına yönelik eğlenceli ders ortamına dair bir gözlemin araştırmacı günlüğünde dile getirilmesi ise şöyle olmuştur:

Bugün uygulamanın 3. ve 4. derslerini yaptım. Öğrencilerin derse katılımı yine üst düzeydeydi. 6/F sınıfında 33 öğrenci vardı. Uygulama öncesi Türkçe Derslerine katılım düzeyi olarak sınıfta 10 öğrencinin ön planda olduğunu söyleyebilirim. Ancak eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe derslerinde yaptığımız “Ne Kadar Reklam O kadar Para” etkinliğinde sınıfta ortalama 20 öğrencinin parmakları derse katılım için sürekli havadaydı. Öğrenciler eğlenceli dersler işlediklerini ifade ettiler. Bu durum beni sevindirdi. (araştırmacı günlüğü)

Uygulama sürecinin 2. haftasında işlenen “Hangi Haber Doğru” adlı etkinliğin işlenişinde 6/F sınıfı öğrencilerinden Deniz öğrenci günlüğünde gazetelerle ilgili öğrendiklerini günlük hayatta kullanabileceğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

Bu derste bazı gazetelerin doğru olmadığını öğrendim. Yaptığımız etkinlikler, yaşamımda gazetelere daha geniş açıdan bakmamı sağlayacak. Öğrendiklerimi de dediğim gibi günlük yaşamda kullanabilirim. Ayrıca dersler çok keyifli geçiyor. Bu derste çok eğleniyorum. (Deniz, öğrenci günlüğü)

Uygulama sürecinin 3. haftasında “Eskici” etkinliğinin işleniş sürecinde ise 6/F sınıfı öğrencilerinden Merve uygulama derslerine yönelik ilgisini öğrenci günlüğünde şu şekilde dile getirmiştir:

Bu ders çok zevkli geçti. Yani ben şu anda kendimi mutlu hissediyorum. Bu ders daha önceki Türkçe dersleri ile kıyasladığımda aralarında bir değişiklik vardı. Bence şimdi işlediğimiz konu daha iyi ve eğlenceli. (05.11.2013, Merve, öğrenci günlüğü)

Uygulama sürecinin 4. haftasında işlenen “Afişlerin Dünyası” adlı etkinlik sürecinde sınıfın başarılı öğrencilerinden Eda’nın öğrenci günlüğüne yansıyan eğlenceli Türkçe dersleri ile ilgili duyguları şu şekilde dile getirilmiştir:

Bu dersin bence biraz yorum becerimiz gelişsin diye öğretildiğini düşünüyorum. Yeni afişlere bakmaktan ve onların ne işe yaradığını bulmaktan dolayı baya hoşlandım. Afişlerin güzel konularını öğrettiği için kendimi mutlu hissediyorum. Bu ders benim için çok eğlenceli geçti. Kıyasladığımızda bu dersi diğer dersten daha çok beğendim. (Eda, öğrenci günlüğü)

Sınıf rehber öğretmeni Burak Bey, uygulama sürecinin 6. haftasında öğrencilerle yapmış olduğu odak grup görüşmesi neticesinde öğrencilerin uygulama derslerinden memnuniyeti ile ilgili şu görüşleri dile getirmiştir:

6/F sınıfı öğrencileri Türkçe dersinde gerçekleştirilen araştırmadan oldukça memnun olduklarını ifade ettiler. Öğrenciler Türkçe derslerinin zevkli ve eğlenceli geçtiğini dile getirdiler. Kendilerini münazara yapar gibi hissettiklerini söyleyen öğrenciler yeni Türkçe derslerinde yaptıkları etkinliklerin eleştirel yeteneklerini geliştirdiğini söylediler. (sınıf öğretmeni odak grup görüşmesi)

6/F sınıfında İsmail'in yanında oturan Ayhan ise 8 haftalık araştırma derslerinin kendisi için çok eğlenceli geçtiğini araştırma değerlendirme yazısında şöyle değerlendirmiştir:

Bence 8 hafta çok çabuk geçti. Bence çok eğlenceli geçti. Ben en çok Facebook konusunu beğendim çünkü Facebookta çok tartışma olmadı. Yeni Türkçe dersleri bana eleştirmeyi, araştırmayı ve olaya her yönden bakmayı öğretti. (Ayhan, araştırma değerlendirme yazısı)

Araştırma süreci içerisinde elde edilen verilerden hareketle eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe derslerinde öğrencilerin işlenen dersleri eğlenceli dersler olarak ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Bu duruma öğrencilerin uygulama öncesindeki Türkçe derslerine göre uygulama sürecinde işlenen Türkçe derslerini daha ilgi çekici bulmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırmanın uygulama süreci içerisinde Türkçe derslerindeki etkinlik ve uygulamalara ilgi gösteren öğrencilerin Türkçe derslerine olan katılımlarının da arttığı gözlenmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırma sürecinde gerçekleştirilen eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe derslerinde öğrencilerin "sorgulama, eleştirme ve yorumlama" yaptıklarına dair düşünceleri ön plana çıkmıştır. Öğrenciler uygulama süreci içerisinde öğrendiklerini gerçek hayatta kullanabileceklerini dile getirmişler ve uygulama sürecinde işlenen Türkçe dersi konularının uygulama öncesi işlenen mevcut Türkçe dersi konularına göre kendi günlük hayatlarıyla daha ilgili olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırma verilerine yönelik yapılan içerik analizinde Türkçe derslerinde izlenen videolar, reklamlar, kısa filmler ve afişlerin öğrencilerin ilgisini çektiğine dair veriler elde edilmiştir. Bu verilere ilişkin öğrencilerin uygulama süreci içerisinde derslerde kullanılan görsel metinlerden duydukları memnuniyeti dile getirdikleri görülmüştür. Yapılan içerik analizi ile elde edilen bir başka veri de öğrencilerin işlenen dersleri "eğlenceli dersler ve zevkli dersler" olarak ifade etmeleri olmuştur. Öğrenciler, dersi eğlenceli ve zevkli yapan unsurlar olarak eleştiri ve tartışma ortamını, yazılı ve görsel metinleri sorgulamalarını ön plana çıkarmışlardır. Bütün bu verilerden hareketle eleştirel okuryazarlık eğitimi ile ilişkilendirilen Türkçe derslerinin mevcut Türkçe derslerine göre daha zengin bir öğrenme ortamı sunduğu anlaşılmaktadır.

McLaughlin ve DeVoogd (2004b), dil sanatları sınıflarında eleştirel okuryazarlık ilke ve stratejilerine göre işlenen derslerin öğrencilerin düşünme, eleştirel ve sorgulama becerilerini geliştirdiğini belirtmektedir. Dal, (2012) araştırmasında metinlere ilişkin eleştirel sınıf tartışmalarıyla öğrencilerin analiz ve sentez yapma, çıkarımda bulunma, karar verme, değerlendirme, eleştirel ve sorgulayıcı düşünme becerilerinin geliştiğini ifade etmiştir. Özensoy'un (2011) araştırmasına göre eleştirel okumaya göre hazırlanmış Sosyal Bilgiler ders kitabına dayalı öğrenme yaklaşımının MEB tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler öğretmen kılavuz kitabı etkinliklerine dayalı öğretime göre öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini belirgin düzeyde arttırmıştır. Kurnaz, (2011) araştırmasında eleştirel düşünme becerilerine dayalı Sosyal Bilgiler öğretimi etkinliklerinin MEB Sosyal Bilgiler öğretmen kılavuz kitabına dayalı öğretim etkinliklerine göre öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini arttırdığını dile getirmiştir. Eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe derslerinde öğrencilerin eleştiri, sorgulama ve yorumlama becerilerinin geliştiğini ifade etmeleri, bu araştırmaların sonuçları ile uyumlu bir özellik taşıdığı anlaşılmaktadır.

Ders programlarında belirtilen önemli özelliklerden biri de sınıf ortamında elde edilen kazanımı öğrencinin günlük hayatına taşımasıdır. Bilgi ve becerinin bir davranışa dönüşmesi eğitim ve öğretim sürecinin her zaman en önemli amaçlarından biri olmuştur. Özbay, (2006) ana dili eğitimi çerçevesinde işlenen Türkçe derslerinde kullanılan metinlerin ve diğer materyallerin öğrencileri yaşama hazırlar nitelikte olması gerektiğini ifade etmektedir. Araştırmanın uygulama süreci içerisinde işlenen eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe derslerinde öğrencilerin bu ilkeye uygun olarak günlük hayatta kullanma temasına göre metinlerden hareketle gerçek hayata yönelik ilişkilendirme becerisinin geliştiği anlaşılmaktadır.

Olumlu bir ders süreci için eğitim ve öğretim ortamının öğrencinin ilgisini çekebilecek bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Ders sürecinde konuya ve içeriğe uygun etkinliğin ve metnin hazırlanması ve uygulanması önemli bir ön hazırlık aşamasıdır. Tüzel, (2012) yaptığı çalışmada öğrencilerin araştırmanın uygulama sürecinde işlenen görsel metinlerden memnuniyet duyduklarını; derslerde izlenen videolar, reklamlar, kısa filmler ve fotoğrafların ilgilerini çektiğini; Türkçe derslerini görsel metinlerle daha eğlenceli bulduklarını dile getirmiştir. Eleştirel okuryazarlıkla ilişkilendirilmiş Türkçe derslerinde de öğrencilerin görsel metinlere ilgi duydukları ve dersleri eğlenceli dersler olarak nitelendirdikleri anlaşılmaktadır.

Ülkemizde halen Türkçe derslerinin geleneksel yöntemlerle öğretmen merkezli işlendiği görülmektedir. Bu ders işleyişine göre Türkçe derslerinde öğretmen metni okumakta sonra birkaç öğrenciye aynı metni okutmakta daha sonra da çalışma kitabındaki etkinlikler yapılmaktadır. Öğretmen Kılavuz kitabındaki uygulamalar dahi tam olarak gerçekleşmemektedir (Tüzel, 2012). Böyle bir ders işleyişinde öğrenciler sorgulama, derin düşünme, yeniden oluşturma ve sosyal hayata yönelik harekete geçme becerilerinden yoksun kalmaktadır. Yapılan

araştırma verilerinden de anlaşılacağı üzere öğrencilerin; ders kitabı, çalışma kitabı ve kılavuz kitap çerçevesinde işlenen Türkçe derslerine yönelik ilgilerinin azaldığı ve hatta böyle bir ders sürecine tepki gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca ders kitabındaki yazılı metinleri sıkıcı bulan öğrencilerin uygulama sürecindeki Türkçe derslerinde kullanılan görsel metinlere yönelik daha fazla ilgi gösterdikleri belirlenmiştir.

Bütün bu açıklamalar neticesinde Türkçe derslerinin eleştirel okuryazarlık eğitimi ile ilişkilendirilerek öğrencilere üst düzey sorgulama becerilerinin kazandırılması ve Türkçe derslerine yönelik öğrenci ilgisinin artırılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu araştırmadan elde edilen veriler de göz önünde bulundurularak eleştirel okuryazarlık eğitiminin başta Türkçe dersi olmak üzere diğer derslerle de ilişkilendirilmesine yönelik çalışmaların başlaması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Ortaokul Türkçe derslerine yönelik gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçlarından hareketle ilköğretim Türkçe veya ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin eleştirel okuryazarlık eğitimiyle ilişkilendirilmesine yönelik benzer bir çalışma gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Behrman, E. (2006). Teaching about language, power, and text: A review of classroom practices that support critical literacy. *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 49(6), 490–498.
- Cardiello, A.V. (2004). *Democracy's young heroes: An instructional model of critical literacy practices*. *Reading Teacher*, 58, 138-147.
- Comber, B. (2001). Critical literacy: Power and pleasure with language in the early years. *Australian Journal of Language and Literacy*, 24(3), 168–181.
- Dal, S. (2012). *İlköğretim 5. sınıf Türkçe dersinde eleştirel okuryazarlık uygulamaları: Bir eylem araştırması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Freire, P. (2003). *Ezilenlerin pedagojisi* (Çev. D. Hattatoğlu, E. Özbek). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P., Macedo, D. (1998). *Okuryazarlık sözcükleri ve dünyayı okuma* (Çev. S. Ayhan). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gregory, A. E., Cahill, M. A. (2009). Constructing critical literacy: Self-reflexive ways for curriculum and pedagogy. *Critical literacy: Theories and practices*, 3(2), Boise Devlet Üniversitesi, Boise, USA.
- Güneş, F. (2013). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kırkkılıç, A., Akyol, H. (Ed.) (2013). *İlköğretimde Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A
- Kurnaz, A. (2011). *Eleştirel düşünme öğretimi etkinlikleri*. Konya: Eğitim Akademi.
- Lincoln, Y. S. ve Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.

- McLaren, P. (2011). *Okullarda yaşam eleştirel pedagojiye giriş* (Çev. M. Y. Eryaman, H. Arslan). Ankara: Anı Yayıncılık.
- McLaughlin, M., Devoogd, G. L. (2004a) Critical literacy as comprehension: Expanding readerresponse. New York: *Journal of Adolescent Adult Literacy*, 48-1.
- McLaughlin, M., DeVoogd, G.L.(2004b). *Critical literacy enhancing students comprehension of text*. New York: Published by Scholastic Inc.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6,7,8. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Ministry of Education of Ontario (2006). *The Ontario curriculum language grades 1-8*. Ontario: Ministry of Education.
- Nuhuğlu, M. M.(2007).*Türkçe öğretimi etkinlikleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Öz, M.F. (2003). *Uygulamalı Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbay, M. (2006). *Özel öğretim yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özensoy, A. U. (2011). Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş Sosyal Bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerisine etkisi, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 13-25.
- Potur, Ö. (2014). Ortaokul Türkçe Derslerinde Eleştirel Okuryazarlık Eğitimi (Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2006). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*.İstanbul: Morpa Kültür
- Simpson, A. (1996). Critical questions: Whose questions? *The Reading Teacher*, 50, 118-127.
- Tazebay, A., Çelenk, S. (Ed.) (2008). *Türkçe öğretimi ilke-yöntem-teknikler*. Ankara: Maya Akademi.
- Tüzel, S. (2012). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe derslerinde medya okuryazarlığı eğitimi: Bir eylem araştırması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C., Okur, A., Arı, G., Yılmaz, Y. (2010). *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.